

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ШИНКАРЕНКО В'ЯЧЕСЛАВ В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ

УДК 373.3:[39(477)+78.01]

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНО-ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Криворізькому педагогічному інституті Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Савченко Лариса Олексіївна,
ДВНЗ «Криворізький національний університет», завідувач кафедри педагогіки та методики технологічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кондрацька Людмила Анатоліївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, професор кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Онопрієнко Оксана Володимирівна,
Інститут педагогіки НАПН України, старший науковий співробітник лабораторії початкової освіти.

Захист дисертації відбудеться «25» грудня 2014 р. о 13.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий «25» листопада 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство, висуваючи вимоги до рівня і якості освітнього процесу, особливо наголошує на необхідності використання тих засобів, що забезпечують високий рівень інтелектуального розвитку учнів і разом із тим ґрунтовність їх моральності та світоглядних позицій. Відстороненість підростаючого покоління від загальної та національної культури, пріоритет матеріальних цінностей над духовними, прагнення до реалізації спотворених соціокультурних потреб пов'язуються перш за все з недоліками і прорахунками в організації навчального процесу, зниженням його культурного потенціалу.

У працях Д. Брунера, Г. Ващенко, Г. Гегеля, С. Гессена, А. Дистервега, Дж. Дьюї, Я. Коменського, Г. Сковороди, «освіта» і «культура» розглядаються як взаємозумовлені й споріднені поняття. При цьому освіта є одним із провідних чинників формування в учнів індивідуальної культури різних видів діяльності під час цілеспрямовано організованого навчання, а тому, зміст освіти має адекватно відображати відповідну культурну систему суспільства, її знаннєвий, технологічний і ціннісний аспекти (Г. Балл, С. Біблер, В. Краєвський, В. Кремень, І. Лернер, В. Луговий, М. Скаткін, В. Сластьонін й ін.).

У низці державних документів, які регламентують зміст освіти, зокрема у Державному стандарті початкової загальної освіти, навчальних планах і програмах, вказується на необхідність оволодіння учнями, поряд зі знаннями й способами діяльності, досвідом творчої роботи, емоційно-ціннісного ставлення до світу, відповідними компетентностями й компетенціями, що інтерпретуються як елементи культури. Методологічною основою для переосмислення змісту навчального процесу в цьому контексті є праці В. Бондаря, М. Гриньової, Я. Кодлюк, А. Кузьмінського, В. Лозової, І. Малафійка, В. Омеляненка, В. Онищука, О. Онопрієнко, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Терещука, В. Чайки й ін.

В українському поліетнічному суспільстві важливого значення набуває формування етно-художньої культури як однієї з граней духовної культури учня. Ґрунтуючись на перевіреному багатьма поколіннями етно-культурному досвіді, етно-художня культура здатна створити природне навчальне середовище, у якому знання стимулюють не тільки загальний процес художньо-естетичного розвитку особистості, а й прагнення до самопізнання та саморозвитку в народній художній культурі. Проте цей процес гальмується невизначеністю змісту й сутності етно-художньої культури, відсутністю розроблених механізмів її трансляції й розвитку в навчальній діяльності.

Аналіз першоджерел відобразив широкий пласт досліджень у цьому напрямі. У національній антології формування культури особистості розглядається в контексті розуміння духовних основ народної культури, починаючи з праць П. Блонського, І. Ільїна, П. Каптерєва, М. Пирогова,

Г. Сковороди, Л. Толстого, К. Ушинського, І. Франка, С. Шацького та ін. Загальнотеоретичним аспектам розробки змісту загальної, народної та національної культури суспільства й особистості присвятили свої дослідження М. Аріарський, А. Арнольдов, М. Бердяєв, П. Гуревич, А. Зісь, В. Іванов, Е. Ільєнков, М. Каган, М. Мамардашвілі, Е. Маркарян, Л. Столович та ін. Зразки народної культури містяться в працях з етнографії й фольклору (Т. Бортникова, Ю. Бромлей, Г. Волков, Г. Гачев, Е. Григор'єва, Л. Гумільов, В. Гусєв, М. Долженкова, І. Ільїн, А. Каргин, А. Лазарєв, Е. Стрельцова та ін.).

Цінними для визначення ідей щодо формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики є сучасні дослідження з проблем соціально-культурної діяльності (М. Бахтін, І. Бех, Г. Бирженюк, Є. Бондаревська, Г. Євтеєва, І. Зязюн, С. Іконникова, А. Марков, С. Махліна, В. Орлов, В. Селиванов, Н. Ярошенко та ін.), а також витоків української етнічної культури (Є. Антонович, А. Голізова, Л. Єнтіс, Р. Захарчук-Чугай, М. Некрасова, Б. Прокопович тощо). Підґрунтям до розробки чинників формування в учнів народної культури є наукові розвідки С. Арутюнова, Т. Бакланової, О. Борзової, Є. Верещагіна, С. Єрмолової, М. Жирова, Т. Петракової, Л. Рапацької, Т. Руліної, Н. Сокольникової, П. Сорокіна, М. Чебоксарова, Т. Шпикалової й ін.

Специфіка художньої культури етносу відзначалася в працях вітчизняних (С. Гриць, О. Гумінська, С. Коновець, І. Ляшенко, Л. Масол, В. Орлов, І. Юджін), а також зарубіжних (А. Каргин, І. Кондратьєва, Л. Михайлова, І. Набока, В. Цукерман) учених. Особливості етно-художньої діяльності з позиції мистецтвознавства й психології досліджували В. Аронов, А. Блок, В. Громов, В. Іванов, В. Мазєпа, Б. Мейлах, Ю. Фохт-Бабушкін й ін. Систематизацію знань, уявлень, поглядів з етно-художньої культури багатьох поколінь слов'янських народів, зокрема українського, здійснили такі дослідники етнопедагогіки: З. Болтарович, Н. Волкова, М. Стельмахович, Є. Сявакко.

Ці фундаментальні праці вчених стають сьогодні не лише підґрунтям для переоцінки цінностей і суспільних ідеалів, а й визначають пріоритетні напрями реформування змісту освіти, спрямовують на пошук шляхів посилення етно-художнього компонента навчального процесу.

Дослідниками встановлено, що могутній засіб формування етно-художньої культури особистості – мистецтво, котре вможливає відтворення принципово нового рівня дійсності і є універсальним шляхом до перетворення зовнішніх культурних смислів у духовний світ особистості. Діючи на глибинні психологічні механізми людських емоцій, мистецтво (і особливо музика) у навчальному процесі забезпечує активну пізнавальну позицію учня, створює умови для його творчого розвитку й самовираження, сприяє формуванню найважливіших розумових якостей і когнітивних рис, опануванню вітчизняними культурно-мистецькими цінностями в органічному синтезі з цінностями інших народів світу.

І. Бех, Н. Бібік, С. Коробко, Г. Костюк, Н. Лейтес, Г. Люблінська, С. Максименко, В. Мухіна, О. Скрипченко, В. Сухомлинський та інші вчені роблять висновок, що формування духовної культури учня має розпочинатися вчасно, тоді, коли наявні для цього необхідні соціальні й психологічні передумови. Молодший шкільний вік вважається найбільш сенситивним щодо формування тих фундаментальних для етно-художнього розвитку новоутворень, якими є здібність цінувати національну й етнічну своєрідність особистості людини, національна гордість, етно-художній смак. Саме тому у вітчизняній музичній педагогіці (Д. Кабалевський, Л. Кондрацька, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Отич, Ю. Очаковська, Л. Паламарчук, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебнікова, В. Шацька, Т. Шпікалова та інші) дотримуються головного принципу: навчати молодших школярів на зразках культури, що включають й етно-художні цінності рідного краю.

Разом із тим, попри існування значного пласту теоретичних розробок питань формування етнічної, художньої, народної, музичної культури молодших школярів, поки ще бракує цілеспрямованого дослідження становлення етно-художньої культури учнів засобами навчального процесу. У практиці загальної й позашкільної освіти є низка суперечностей між:

- нагальною потребою, сприятливими факторами для формування етно-художньої культури в молодшому шкільному віці, накопиченим багатим емпіричним досвідом і недостатнім рівнем науково-теоретичних обґрунтувань цього феномена і шляхів його становлення засобами навчального процесу;

- існуючим організаційним і змістовим потенціалом навчального процесу в початковій школі та низьким ступенем його реалізації під час формування духовної культури молодших школярів, а також етно-художньої культури як її складової.

Актуальність проблеми й зазначені суперечності зумовили вибір теми дослідження: **«Дидактичні умови формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» «Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання; дидактична концепція розвивальної функції навчання» (державний реєстр РК № 0109U002918). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради КНІ ДВНЗ «КНУ» (протокол № 2 від 15 вересня 2011 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки й психології НАПН Україні (протокол № 2 від 28 лютого 2012 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування етно-художньої культури учнів початкової школи.

Предмет дослідження – сукупність дидактичних умов формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичні умови формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Відповідно до мети були поставлені такі **завдання**:

1) виявити сутність і зміст поняття «етно-художня культура молодшого школяра», визначити критерії, показники й рівні сформованості цієї культури;

2) з'ясувати можливості музики і музичної діяльності у формуванні в молодших школярів етно-художньої культури під час навчального процесу;

3) виявити й обґрунтувати дидактичні умови та розробити функціонально-структурну модель формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики;

4) здійснити дослідно-експериментальну перевірку дидактичних умов формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Для досягнення мети й виконання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**:

– *теоретичних*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої й методичної літератури з метою обґрунтування провідних категорій дослідження; класифікація, екстраполяція, систематизація теоретичних і дослідних даних, моделювання для обґрунтування дидактичних умов і проектування моделі формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики;

– *емпіричних*: опитування вчителів, учнів, батьків, бесіди, тести, інтерв'ю, педагогічне спостереження, фіксація, постановка проблемних питань, контент-аналіз, діагностичні контрольні роботи, шкалування, експертне оцінювання, кількісний і якісний аналіз емпіричних даних з метою виявлення стану проблеми; педагогічний експеримент для перевірки висунутих припущень, дидактичних умов і функціонально-структурної моделі формування етно-художньої культури учнів;

– *методи математичної статистики*: χ^2 -критерій Пірсона, t-критерій Стюдента для перевірки статистичних гіпотез, визначення значущості отриманих результатів.

Експериментальною базою дослідження було обрано ЗОШ № 5, № 10, № 14, № 47 м. Дніпропетровська та № 103, № 75, № 26 м. Кривого Рогу. На різних етапах дослідно-експериментальною роботою було охоплено 920 учнів і 35 вчителів початкових класів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше* виявлено й теоретично обґрунтовано дидактичні умови формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики (здійснення корекції етно-художніх образів та набуття знань з українського фольклору із використанням мультимедійних технологій; введення в навчальний процес

дидактичних ігор з етно-художнім змістом; активізація рефлексії етно-культурного досвіду учнів; реалізація міжпредметних зв'язків навчальних предметів на етно-художній основі); побудовано функціонально-структурну модель (схематичне представлення системи роботи з формування досліджуваного феномена, що характеризує ієрархію, послідовність, складові, етапи, процедури й застосовані засоби, зв'язки й взаємозалежності між ними, виконує стимулюючу, формувальну, спрямовуючу й інтегруючу функції в організації навчального процесу початкової школи); *уточнено* зміст і структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, емоційно-чуттєвий компоненти), критерії (зацікавленість фольклорною діяльністю, знання в галузі народного мистецтва, етно-музичний смак, емоційний відгук на етно-художні цінності, захопленість процесом етно-художньої діяльності) та рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості етно-художньої культури молодших школярів, провідні функції музики в навчальному процесі; розкрито поняття «етно-художня культура молодшого школяра» як складне динамічне утворення, підґрунтя та результат художнього й громадянського розвитку особистості, що визначає емоційно-ціннісне ставлення й готовність до присвоєння й примноження народного художнього мистецтва й традицій, втілених у зразках художнього життя українського етносу.

Подальшого розвитку набули: трактування етнічної і художньої культури особистості; способи, методи й технології організації навчального процесу початкової школи засобами музики; основи класифікацій дидактичних ігор, моделей активізації етно-культурного досвіду молодших школярів у музичній діяльності.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що *розроблено й упроваджено* у практику загальноосвітніх навчальних закладів спецкурс «Уроки народознавства у початковій школі», який передбачає системну організацію класної та позакласної роботи учнів протягом 3-х років навчання, а також зміст і методичне забезпечення семінару-практикуму для вчителів і навчально-методичний посібник «Формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики» для його підтримки; *створено* систему навчальних етно-художніх завдань і ситуацій, ігрових методів, індивідуальних і колективних форм засвоєння учнями етно-художніх знань і вмінь, активізації рефлексії етно-художнього досвіду на предметній і міжпредметній основі засобами музики; визначено зміст і методику проведення святкових уроків, уроків із сюжетно-рольовими іграми, уроків-екскурсій, позакласних заходів етно-художнього спрямування, систему діагностики рівня сформованості етно-художньої культури молодших школярів і її компонентів засобами музики.

Обґрунтовані в дисертації теоретичні положення й науково-методичні матеріали дають змогу ввести науково обґрунтовані корективи в навчальні плани, програми, можуть слугувати змістовним наповненням для навчально-виховної роботи етно-художнього спрямування шкіл, Центрів дитячої творчості, закладів післядипломної освіти й удосконалення кваліфікації педагогів.

Результати дисертаційного дослідження *впроваджені* в практику роботи Дніпропетровської ЗОШ № 5 (довідка № 529 від 23.03.2013 р.), Дніпропетровської ЗОШ № 10 (довідка № 2 від 22.01.2014 р.), Дніпропетровської ЗОШ № 14 (довідка № 16 від 05.02.2014 р.), Дніпропетровської ЗОШ № 47 (довідка № 437 від 05.04.2014 р.), факультетів післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Криворізький національний університет» (довідка № 1238 від 23.12.2013 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 592/01 від 25.04.2014 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 342 від 26.05.2014 р.)

Особистий внесок здобувача в опублікованій статті у співавторстві з Л. Савченко [19] полягає в аналізі та інтерпретації феномена «етно-художня культура» у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях, визначенні пріоритетних напрямів його формування в молодших школярів засобами музики.

Апробація результатів дисертації здійснювалася через обговорення матеріалів дослідження на засіданнях постійних діючих методологічних і методичних семінарів кафедр педагогіки і методики музичного виховання КПІ ДВНЗ «КНУ», на засіданнях педагогічних рад, методичних об'єднань учителів початкової школи ЗОШ № 103, № 75, № 26 м. Кривого Рогу та № 10, № 5, № 14, № 47 м. Дніпропетровська. Основні положення дисертації доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти» (м. Суми, 2012 р.), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Кривий Ріг, 2012 р., м. Дніпропетровськ, 2013 р.), «Компетентнісний підхід у системі неперервної професійної освіти» (м. Переяслав-Хмельницький, 2013 р.), «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи в освіті і науці» (м. Кременець, 2013 р.); *всеукраїнських*: «Проблеми компетентнісного підходу у підготовці майбутніх вчителів: тенденції та перспективи» (м. Кривий Ріг, 2012 р.), XV Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених (м. Черкаси, 2013 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, результати й висновки наукового дослідження відображені в 21 публікації, з них: 7 одноосібних статей у провідних наукових фахових виданнях України, 4 – в зарубіжних виданнях, 8 статей у збірниках наукових праць та в матеріалах науково-практичних конференцій; 1 монографія у співавторстві; 2 навчально-методичних посібника.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (304 найменування), 21 додатка. Загальний обсяг дисертації – 276 сторінок, з них основного тексту – 185 сторінок. Робота містить 23 таблиці, 8 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено його об'єкт,

предмет, мету, завдання, схарактеризовано методи, розкрито наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, представлено дані про апробацію, впровадження та публікацію матеріалів.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування етно-художньої культури молодших школярів**» розглянуто теоретичні основи, сутність, зміст, критерії, показники й рівні сформованості етно-художньої культури, визначено можливості музики у формуванні етно-художньої культури молодших школярів у навчальному процесі.

Визначення сутності й змісту етно-художньої культури відбувалося на підґрунті міждисциплінарного дослідження. Установлено, що художню культуру суспільства створює система художніх цінностей, а також певна система їх відтворення та функціонування. Для особистості вона є специфічною якістю неповторної унікальної індивідуальності, яка дає змогу самореалізуватися в художніх образах, у мистецтві та в навколишньому житті (Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський, А. Лебеденко, В. Мазепа, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Міхальов, О. Рудницька, Є. Торшилова, Ю. Фохт-Бабушкін та ін.). Етно-культура є підвидом народної культури, але не зводиться до неї, а також до фольклору, «традиційної» культури, культури етносу. Етно-культурою є складне динамічне утворення, що концентрує в собі етнічні парадигми культурного буття людей, віддзеркалює історичний поступ, тенденції розвитку етносу і характеризує етнічно свідомого представника народу (М. Бердяєв, Ф. Боас, Л. Гумільов, К. Чистов).

На перетині художньої та етнічної культур перебуває етно-художня культура як окремий культурний феномен. Дослідження аспектів культури українського суспільства дало змогу сформулювати сутність *етно-художньої культури* як складного динамічного утворення, підґрунтя та результату художнього й громадянського розвитку особистості молодшого школяра, що визначає його емоційно-ціннісне ставлення й готовність до присвоєння й примноження народного художнього мистецтва й традицій, втілених у зразках життя українського етносу.

Ґрунтуючись на засадах *культурологічного підходу*, що дає змогу трактувати засвоєння культури як процес актуалізації закладених у культурі змістів, і *особистісно-діяльнісного підходу*, що наголошує на необхідності врахування індивідуальних і вікових особливостей молодших школярів як суб'єктів етно-художньої діяльності, виявлено *зміст* етно-художньої культури молодшого школяра українського суспільства. Ним є культурологічний феномен, заснований на відповідних віку світоглядних орієнтаціях і компетенціях у сфері етнічної художньої культури, сформованих потребах у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування рідною мовою, культурою та мистецтвом, цінностями культурно-мистецької спадщини.

Виокремлено компоненти: мотиваційний (розуміння власних культурних основ; особисті

переконання, цінності й установки; якості: відкритість, співчуття, теплота, толерантність; готовність працювати з людьми різного культурного походження, долати й роз'яснювати стереотипи етнічного й соціокультурного гатунку); *когнітивний* (факти, ідеї, уявлення, знання з термінології народної культури, традицій, фольклору, історії народних традицій, художньої культури України); *діяльнісно-поведінковий* (художньо-практичні та творчі знання, уміння, навички, компетентності у використанні засобів музики в дослідженні, трансляції й розвитку етно-художньої культури); *емоційно-чуттєвий* (показники відповідно до віку, культури, почуттів і міжнаціонального спілкування; особистісне ставлення до мистецьких цінностей; усвідомлення причетності до художніх традицій народу з одночасним розумінням особливостей інших національних картин світу; потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностями культурно-мистецької та музичної спадщини).

Встановлено критерії: 1) зацікавленість фольклорною діяльністю (інтерес до українського музичного мистецтва, знання українських народних традицій, потреба у виконанні українських дитячих музичних творів, творча уява, перенесення знань у інші види мистецтва); 2) знання в галузі народного мистецтва (розуміння основних етно-художніх понять, точність розуміння відтінків художніх явищ, обізнаність у творчості майстрів народного мистецтва, знання традицій народного мистецтва); 3) етно-музичний смак (розуміння творів народного мистецтва, знання українських музичних інструментів, вияв індивідуального ставлення до музичних образів, вибіркоче ставлення до музичних творів); 4) емоційний відгук на етно-художні цінності (зацікавленість, потреба у творчості, розуміння творів мистецтва, пізнавальна активність, естетичне сприйняття); 5) захопленість процесом етно-художньої діяльності (інтенсивність занять мистецтвом, самостійність, імпровізація, творча активність, захопленість). За яскравістю їх прояву у відповідній діяльності схарактеризовано чотири рівні сформованості етно-художньої культури молодших школярів: високий, достатній, середній і низький.

З'ясовано провідні *функціональні можливості музики* у формуванні в молодших школярів етно-художньої культури: загальні (духовно-творча, естетична, інформативно-пізнавальна, світоглядно-виховна, аксіологічна, евристична, соціально-орієнтаційна, комунікативна, регулятивна, сугестивна, гедоністична, компенсаторна, катарсична); спеціальні, притаманні музиці як важливому чиннику активізації навчального процесу початкової школи (ціннісно-орієнтаційна, інтегративна, духовно-творча, культуротворча) (Л. Масол, Ю. Очаковська).

Визначено *музично-дидактичні засоби* формування етно-художньої культури молодших школярів, а саме: провідні види музичної діяльності учнів (слухання музики, її виконання, музична творчість, теоретичне вивчення музики), зміст і характер музичних творів, історія народного музичного мистецтва, інтеграція видів народного мистецтва, музичні образи, що втілюють у собі універсальний код етносу, а також народні традиції, обряди, фольклор.

У другому розділі «**Дидактичне забезпечення формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики**» виявлено та обґрунтовано дидактичні умови, спроектовано функціонально-структурну модель формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Дидактичною умовою, що сприяє становленню мотиваційного й когнітивного компонентів етно-художньої культури учнів, є *здійснення корекції етно-художніх образів та набуття знань з українського фольклору із використанням мультимедійних технологій*. Її значущість визначається психологічним підґрунтям присвоєння учнями духовної культури народу на основі сукупності всіх можливих сенсорних стимулів, доступних молодшим школярам, переданих за допомогою засобів мультимедіа (високоякісна графіка й анімація, відео- і звуковий супровід, маніпулювання й гармонійне інтегрування інформації, корегування її швидкості, порцій, порядку виводу). Інтерактивні можливості, використання зовнішніх ресурсів дають змогу застосовувати мультимедійні технології для впливу на якість і частоту взаємодії учня з мистецтвом, на рівень його етно-художнього смаку, забезпечувати своєчасний контроль і корекцію засвоєних відповідно до віку етно-художніх образів.

Формування діяльнісно-поведінкового й мотиваційного компонентів етно-художньої культури молодших школярів засобами музики підтримує *введення в навчальний процес дидактичних ігор з етно-художнім змістом*, оскільки синкретизм народної культури, фольклорних традицій генетично споріднений із синкретизмом дитячої гри (Л. Беземчук, Л. Масол, Т. Наземнова, Ю. Очаковська, Л. Хлебникова). Засобами гри можливо досягти наслідування учнями яскравих зразків природної інтеграції поетичного слова, музики, хороводних рухів, елементів театральної дії, розвинути художньо-практичні та творчі компетентності у використанні засобів музики в дослідженні і розвитку етно-художньої культури народу.

Активізація рефлексії етно-культурного досвіду учнів як дидактична умова уможливорює формування емоційно-чуттєвого компонента етно-художньої культури. Установлено, що рефлексія є одним із провідних новоутворень молодшого шкільного віку, а її активізація в процесі опанування учнями цінностями культурно-мистецької спадщини позначається на культурі почуттів, особистісно-позитивному ставленні до мистецьких цінностей, забезпечує усвідомлення власної причетності до художніх традицій, формує потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні.

Синтез та інтеграція компонентів етно-художньої культури молодшого школяра потребують цілеспрямованого педагогічного сприяння, залучення широкого спектру методів, прийомів і технологій, різного предметного змісту. Вирішення цих завдань можливо в рамках такої дидактичної умови, як *реалізація міжпредметних зв'язків навчальних предметів на етно-художній основі та їх методичне забезпечення*.

Створення в навчальному процесі визначених дидактичних умов уможливило функціонально-структурна модель – схематичне представлення системи роботи з формування досліджуваного феномена (рис. 1).

У третьому розділі «**Дослідно-експериментальна перевірка дидактичних умов формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики**» представлено зміст дослідно-експериментальної роботи, описано методику педагогічного експерименту, представлено аналіз результативності формувальних засобів.

Проведений констатувальний експеримент зафіксував низький рівень сформованості етно-художньої культури в майже 47 % учнів початкової школи практично за всіма її критеріями. Надзвичайно низьким виявився рівень знань у галузі народного мистецтва (коефіцієнт складає 0,43 із максимального значення 3,0), етно-музичний смак (0,49), а також якість етно-художньої діяльності (0,64). Як підсумок, виокремлено труднощі й суперечності в досліджуваному напрямі, виявлено відсутність дидактичних засобів, що забезпечують підтримку в практичному оволодінні учнями етно-культурними цінностями засобами музики.

Розроблена й апробована програма дослідно-експериментальної роботи ґрунтувалася на поетапній реалізації функціонально-структурної моделі відповідно до визначених дидактичних умов.

На *методичному етапі* було створено музично-дидактичний і образотворчий матеріал етно-художнього змісту, систему етно-художніх ситуацій і завдань, дидактичних ігор, мультимедійних презентацій; підготовлено перелік доцільних Інтернет-ресурсів; розроблено зміст спецкурсу «Уроки народознавства у початковій школі» (1-3 класи) і дидактичні рекомендації до нього.

Організаційно-виконавчий етап мав на меті підготовку вчителів початкової школи до формування в молодших школярів етно-художньої культури засобами музики, у його процесі було розроблено та апробовано семінар-практикум «Формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики».

Творчий етап дослідно-експериментальної роботи був націлений на апробацію визначених дидактичних умов формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Створення такої дидактичної умови, як *здійснення корекції етно-художніх образів та набуття знань з українського фольклору із використанням мультимедійних технологій*, передбачало використання засобів мультимедіа на різних етапах навчальних занять як для аудіовізуальної підтримки процесу актуалізації, вмотивування й засвоєння етно-художніх знань, так і для формування й удосконалення народних умінь школярів. Провідним методом були етно-художні ситуації (аналітичні, творчі, пошукові, ситуації співтворчості) різних ступенів складності: на вільний вибір народного предмета, на засвоєння запропонованого народного предмета й колізійного характеру.

Рис. 1. Функціонально-структурна модель формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики

Введення в навчальний процес дидактичних ігор з етно-художнім змістом як важлива дидактична умова забезпечувалася дотриманням загальнодидактичних підходів і правил в організації й проведенні ігор у навчальному процесі з використанням українського музичного фольклору або високохудожніх творів діячів мистецтва України. Застосовувалися різновиди дидактичних ігор: ті, що мали загальну методику організації і проведення й наповнювалися залежно від завдань уроку різним змістом («Дерево мудрості», «Озвучуємо вірші», «Зачарована квітка», «Доповни слово», «Народ скаже, як зав'яже», музичні загадки), та народні дитячі ігри. Було підібрано, систематизовано й апробовано сюжетно-рольові, музично-ритмічні, рухливі, настільні ігри, ігри-вправи, ігри-драматизації, ігри-конструювання, ігри-змагання. У зміст навчальної діяльності введено ігрові уроки, уроки-свята, українські вечорниці, уроки-конкурси, уроки-виставки і, як окремі етапи, музичні вітання, ігрові й динамічні паузи, музичні задачі з етно-художнім змістом. Особливе значення в застосованих дидактичних іграх надавалося національній атрибутиці, фольклору, сюжетам ігрових дій.

Через те, що формування етно-художньої культури ґрунтується на усвідомленні її цінностей, створювалася така дидактична умова, як *активізація рефлексії етно-культурного досвіду учнів*. Кожен урок містив спеціальні художні засоби для активізації рефлексії навчальних дій молодших школярів і завершувався такими процедурами: 1) сприяння усвідомленню учнями нових знань; 2) аналіз змісту здобутих знань і вмій; 3) встановлення їх значущості для подальшого розвитку особистості; 4) планування дій щодо вдосконалення й розповсюдження етно-художнього досвіду. Технологічності цих процесів сприяли моделі активізації рефлексії учнів засобами музики: «Дискусія», «Веселі й сумні пісні», «Пізнай мене», «Художній образ» та ін.

Реалізація міжпредметних зв'язків навчальних предметів на етно-художній основі та їх методичне забезпечення дали змогу формувати цілісний системний образ етно-художньої культури в молодших школярів із використанням музичних засобів. Міжпредметні знання надавали підстави для осмислення учнями зразків і явищ етно-художньої культури, створювали про них цілісне уявлення, сприяли усвідомленню доцільності, виразності, емоційної насиченості, культурної значущості етно-художньої спадщини. Упроваджене методичне забезпечення включало музичний матеріал до різновидів навчальної діяльності молодших школярів, розробки міжпредметних, інтегрованих, святкових і театральних уроків, уроків-екскурсій.

Контрольно-корекційний етап дослідно-експериментальної роботи передбачав введення спеціальних засобів, що сприяють належному контролю за станом сформованості етно-художньої культури молодших школярів, а саме: діагностичних методик, карток рейтингового контролю, карток творчих досягнень, засобів стимулювання (ситуації успіху, заохочення, номінації «Знавець», «Найкращий»).

Ефективність розроблених і апробованих формувальних засобів засвідчують дані

контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи (табл. 1).

Динаміку рівнів сформованості етно-художньої культури молодших школярів засобами музики можна простежити за допомогою діаграм (рис. 2).

Проведений кількісний, якісний і статистичний аналіз виявив тенденцію до позитивних змін у складі, змісті й структурі етно-художньої культури молодших школярів експериментальних груп як за кожним критерієм, так і цілісно. У цілому динаміка позитивних змін у експериментальних групах склала 52,8 % за рівнями і 1,65 одиниць за компонентами, що підтверджено відповідно χ^2 -критерієм Пірсона і t-критерієм Стьюдента за найвищим рівнем статистичної значущості. У контрольних групах суттєвих зрушень не сталося.

Таблиця 1

Результати дослідно-експериментальної роботи

Критерії сформованості	Показники	
	ЕГ	КГ
Емоційний відгук на етно-художні цінності	+56,3 %	+0,3 %
Коефіцієнт сформованості	+1,49	+0,01
χ^2 -критерій Пірсона	171,3	0,009
Зацікавленість фольклорною діяльністю	+49,2 %	+6,0 %
Коефіцієнт сформованості	+1,45	+0,03
χ^2 -критерій Пірсона	205,4	1,9
Знання у галузі народного мистецтва	+54,9 %	-2,2 %
Коефіцієнт сформованості	+1,82	+0,1
χ^2 -критерій Пірсона	326,7	0,725
Етно-музичний смак	+55,7 %	+6,7 %
Коефіцієнт сформованості	+1,75	+0,05
χ^2 -критерій Пірсона	424,5	4,06
Захоплення процесом етно-художньої діяльності	+50,6 %	-0,9 %
Коефіцієнт сформованості	+1,6	-0,06
χ^2 -критерій Пірсона	255,1	0,15
Рівень сформованості етно-художньої культури	+52,8 %	+1,5 %
χ^2 -критерій Пірсона	282,6	0,193
Коефіцієнт сформованості	+1,65	+0,03
t-критерій Стьюдента	27	2,6

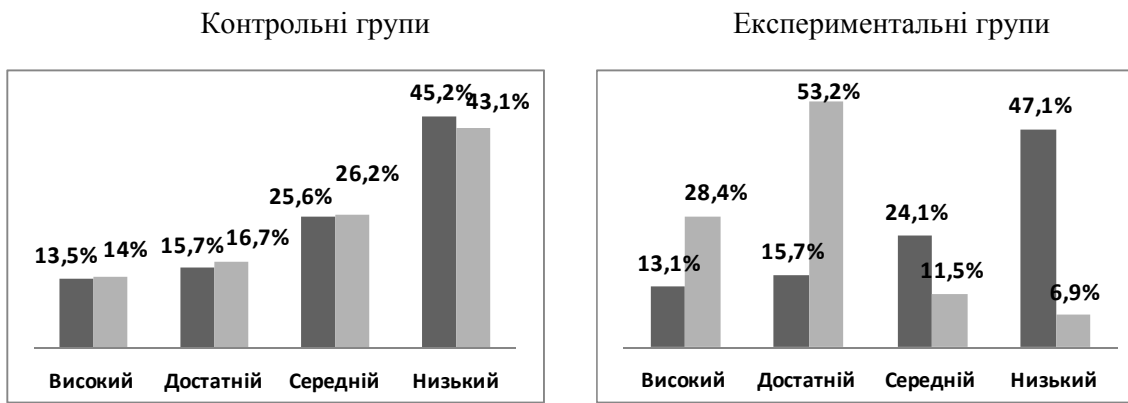

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості етно-художньої культури молодших школярів за результатами експерименту

Отримані в процесі дослідження результати дають змогу зробити такі **висновки**:

1. Етно-художня культура є окремим культурним феноменом, що займає особливе місце в системі духовної культури суспільства й окремої людини; перебуває на перетині художньої та етнічної культур, набуваючи своїх характерологічних рис відповідно до віку і соціального становища. Етно-художня культура молодшого школяра є складним динамічним утворенням, підґрунтям та результатом художнього й громадянського розвитку його особистості, що визначає емоційно-ціннісне ставлення й готовність до присвоєння та примноження народного художнього мистецтва й традицій, втілених у зразках художнього життя українського етносу, доступних для сприймання. Зміст етно-художньої культури молодших школярів складають сформовані відповідно до віку світоглядні орієнтації і компетенції у сфері етнічної художньої культури, потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні в процесі опанування цінностями культурно-мистецької спадщини, що можуть бути структуровані в мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий і емоційно-почуттєвий компоненти. Критеріями сформованості етно-художньої культури є система знань у галузі народного мистецтва, емоційна сприйнятливість етно-художніх цінностей, етно-музичний смак, зацікавленість фольклорною діяльністю й захопленість процесом етно-художньої діяльності, а рівнями сформованості – низький, середній, достатній і високий.

2. Музика й музична діяльність сприяють формуванню етно-художньої культури молодших школярів у навчальному процесі завдяки духовно-творчій, естетичній, інформативно-пізнавальній, світоглядно-виховній, аксіологічній, евристичній, соціально-орієнтаційній, комунікативній, регулятивній, сугестивній, гедоністичній, компенсаторній, катарсистичній, а також ціннісно-орієнтаційній, інтегративній, духовно-творчій, культуротворчій функціям. Музично-дидактичними засобами при цьому є: провідні види музичної діяльності, зміст і характер музичних творів, історія народного музичного мистецтва, інтеграція видів народного мистецтва,

музичні образи, народні традиції, обряди, фольклор.

3. Дидактичними умовами формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики є: здійснення корекції етно-художніх образів та набуття знань з українського фолорольклору з використанням мультимедійних технологій; введення в навчальний процес дидактичних ігор з етно-художнім змістом; активізація рефлексії етно-культурного досвіду учнів; реалізація міжпредметних зв'язків навчальних предметів на етно-художній основі та їх методичне забезпечення.

Створення в навчальному процесі визначених дидактичних умов уможливило функціонально-структурна модель – схематичне представлення системи роботи з формування досліджуваного феномена, що характеризує ієрархію, послідовність, складові, етапи, процедури і застосовані засоби, зв'язки і взаємозалежності між ними, виконує стимулюючу, формувальну, спрямовуючу й інтегруючу функції в організації навчального процесу початкової школи. Функціонально-структурна модель включає: 1) визначені цілі, завдання й відповідні до них результати роботи, що орієнтуються на критерії сформованості етно-художньої культури молодших школярів засобами музики; 2) методологічною основою формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики – історико-культурологічний; художньо-естетичний; особистісно-діяльнісний; комплексно-інтегративний підходи, а також систему загальних і спеціальних дидактичних принципів; 3) змістово-процесуальну складову, що описує змістову основу, засоби, методи, форми класної й позаурочної роботи, технології й логіку формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

4. У процесі дослідження розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, яка ґрунтується на поетапній реалізації функціонально-структурної моделі формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики відповідно до визначених дидактичних умов. На першому, методичному, етапі її реалізації було створено необхідне дидактичне забезпечення формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики, розроблено зміст інтегрованого спецкурсу «Уроки народознавства у початковій школі». Організаційно-виконавчий етап мав на меті підготовку вчителів початкової школи до формування в молодших школярів етно-художньої культури засобами музики і передбачав розробку і проведення семінару-практикуму, що охоплював проблематику дослідження. Творчий етап був націлений на створення й апробацію визначених дидактичних умов і відповідних їм дидактичних засобів і процедур, які сприяють формуванню в учнів компонентів етно-художньої культури у їх функціональній єдності й взаємозв'язку. Контрольно-корекційний етап передбачав введення спеціальних засобів, що сприяють належному контролю за станом сформованості етно-художньої культури молодших школярів.

Проведений по завершенню дослідно-експериментальної роботи кількісний, якісний і

статистичний аналіз підтвердив ефективність застосованих засобів, виявив тенденцію до позитивних змін у складі, змісті й структурі етно-художньої культури учнів експериментальних груп як за кожним критерієм, так і цілісно. Зафіксовано збільшення кількості учнів, які виявили достатній та високий рівень сформованості досліджуваної якості за відповідними критеріями: «емоційний відгук на етно-художні цінності» на 56,3 %, «зацікавленість фольклорною діяльністю» на 49,2 %, «знання у галузі народного мистецтва» на 54,9 %, «етно-музичний смак» на 55,7 %, «захоплення процесом етно-художньої діяльності» на 50,6 %. У цілому, на 15,3 % стало більше учнів із високим рівнем сформованості етно-художньої культури, на 37,5 % – із достатнім за рахунок зменшення на 52,8 % молодших школярів із показниками середнього й низького рівня. У контрольних групах суттєвих змін не сталося.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики. Подальшої розробки потребують способи вдосконалення змісту формувальної методики на підґрунті інтеграції мистецтв у навчальному процесі, реалізації взаємозв'язків шкільної та позашкільної освіти, механізми впливу на цей процес сучасних педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій, забезпечення наступності початкової та середньої школи в розвитку етно-художньої культури учнів.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ПУБЛІКАЦІЯХ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Шинкаренко В. В. Мультимедійні технології як засіб компетентнісного становлення майбутніх вчителів музики / В'ячеслав Шинкаренко // Гуманітарний вісник : Зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький : ПДПУ ім. Г. Сковороди, 2013. – Вип. 28. – Том I. – С. 336–340.

2. Шинкаренко В. В. Дидактична гра як засіб формування етно-художньої культури молодших школярів на уроках музики / В. В. Шинкаренко // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : Зб. наук. пр. / редкол. А. А. Сбруєва (голова) та ін. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – № 7 (25). – С. 433–442.

3. Шинкаренко В. В. Методичне забезпечення вчителів початкової ланки до систематичної та цілеспрямованої роботи щодо формування етно-художньої культури / В. В. Шинкаренко // Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. : Зб. наук. пр. / редкол. А. С. Нісімчук (голова) та ін. – Кременець : ВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2013. Вип. 1. – С. 147–149.

4. Шинкаренко В. В. Використання засобів музики у формуванні етно-художньої культури молодших школярів / В'ячеслав Шинкаренко // Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтеграційних процесів. : Зб. наук. пр. / редкол. М. Чепіль (голова) та ін. – Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2013. – С. 331–336.

5. Шинкаренко В. В. Використання відеоматеріалів на уроках музики як засіб формування етно-художньої культури молодших школярів / В. В. Шинкаренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – Вип. 31. – С. 135–139.

6. Шинкаренко В. В. Інтегровані уроки як засіб формування етно-художньої культури в майбутніх вчителів / В. В. Шинкаренко // Науковий вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького : Зб. наук. пр. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – № 23 (276). – С. 117–121.

7. Шинкаренко В. В. Етно-художня культура як складова професійної компетентності майбутнього вчителя / В. В. Шинкаренко // Педагогіка вищої та середньої школи : Зб. наук. пр. / редкол. З. П. Бакум (голова) та ін. – Кривий Ріг : КПП ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2012. – Вип. 36. – С. 392–397.

8. Shynkarenko V. V. The use of funds in the formation of ethnic and artistic culture of younger schoolboys / Vyacheslav Shynkarenko // Preparation of pedagogue to the educational work with children and youth in Ukraine : edited by M. Chepil, O. Karpenko, V. Petryka. – Warsaw : [s. n.], 2013. – P. 150–156.

9. Shynkarenko V. V. The use integrated lesson in the junior class for creating a ethno-art culture / Vyacheslav Vyacheslavovich Shynkarenko // The collection includes The International Conference on the Transformation of Education proceedings Held by SCIEURO in London : Scieuro, 2013. – Vol. 2. – P. 26–33.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Шинкаренко В. В. Народна казка як засіб формування етно-культури дітей молодшого шкільного віку / В. В. Шинкаренко // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Кривий Ріг, 24 листопада 2012 р.) / за ред. О. С. Токовенко та ін. – Кривий Ріг : Інновація, 2012. – Ч. V. – С. 149–153.

11. Шинкаренко В. В. Интегрированные уроки как средство формирования этно-художественной культуры младших школьников / В. В. Шинкаренко // Современная наука и образование: опыт и перспективы гуманизации в условиях российского общества : материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием (г. Ставрополь, 17 мая 2013 г.) / под ред. Ю. Е. Леденева, А. П. Федоровский. – Ставрополь : НОУ ВПО СКЦИ, 2013. – Т. I. – С. 358–363.

12. Шинкаренко В. В. Використання відеоматеріалів на уроках музики як засіб формування

етно-художньої культури молодших школярів / В. В. Шинкаренко // Місія вчителя в сучасному світі : матеріали II Міжнародного симпозиуму (м. Одеса, 27 – 30 вересня 2012 р.). – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. – С. 213–215.

13. Шинкаренко В. В. Сутність поняття етно-художня культура / В'ячеслав В'ячеславович Шинкаренко // Актуальні проблеми педагогічної науки : збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (м. Миколаїв, 11–12 березня 2013 р.). – Миколаїв : Всеукраїнське громадське об'єднання «Нова Освіта», 2013. – С. 17–18.

14. Шинкаренко В. В. Використання міжпредметних зв'язків як засіб формування етно-художньої культури молодших школярів / В. В. Шинкаренко // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 22 лютого 2013 р.) / за ред. О. С. Токовенко. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2013. – Ч. 3. – С. 121–125.

15. Шинкаренко В. В. Етно-художня спрямованість уроків з використанням українського фольклору / В. В. Шинкаренко // Актуальні проблеми природних та гуманітарних наук у дослідженнях молодих вчених : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Черкаси, 18 – 19 квітня 2013 р.) / за ред. А. І. Кузьмінського, Н. А. Тарасенкова. – Черкаси : Брама Україна «Родзинка», 2013. – С. 117–121.

16. Шинкаренко В. В. Использование информационно-компьютерных технологий на уроках музыки как средство формирования этно-художественной культуры младших школьников / В. В. Шинкаренко // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития : материалы 11-й междунар. конференции (г. Минск, 27–28 сентября 2013 г.) / сост. В. В. Гедранович; под науч. ред. В. В. Гедранович и Н. В. Суша. – Минск, 2013. – Вып. 11. – Ч. III. – Минск : Изд-во МИУ, 2013. – С. 285–290.

17. Шинкаренко В. В. Дидактичні умови формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики / В. В. Шинкаренко // Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луганськ, 13 – 14 березня 2014 р.). – Луганськ : ЛДАКМ, 2014. – С. 434–439.

18. Шинкаренко В. В. Ефективність структурно-функціональної моделі формування етно-художньої культури молодших школярів / В. В. Шинкаренко // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 22 березня 2014 р.) / за ред. О. С. Токовенко. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2014. – Ч. 3. – С. 218–222.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати

19. Савченко Л. О. Етно-художня культура: чинник розвитку українського суспільства /

Л. О. Савченко, В. В. Шинкаренко // Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія / ред. О. О. Лаврентьєвої, О. П. Крупського. – Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2014. – С. 195–207.

20. Шинкаренко В. В. Методика формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики : [навч.-метод. посіб.] / В. В. Шинкаренко. – Дніпропетровськ : «Інновація», 2014. – 116 с.

21. Шинкаренко В. В. Уроки народознавства у початковій школі : [спецкурс] / В. В. Шинкаренко. – Дніпропетровськ : «Інновація», 2014. – 116 с.

АНОТАЦІЇ

Шинкаренко В. В. Дидактичні умови формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидати педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2014.

У дисертації досліджується проблема формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики. Етно-художня культура особистості розглядається як синтез якостей, сформованих внаслідок засвоєних культурних цінностей, а саме: емоційний відгук на етно-художні цінності, захоплення процесом етно-художньої діяльності, художньо естетичне бачення, етно-музичний смак, знання у галузі народного мистецтва, майстерність у фольклорній діяльності.

Виявлено сутність і зміст процесу формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики, особливості становлення й розвитку форм і методів етно-художнього навчання у шкільних закладах. Виявлено та обґрунтовано дидактичні умови, окреслено критерії сформованості етно-художньої культури молодших школярів, розроблено науково доцільну функціонально-структурну модель роботи з формування етно-художньої культури молодших школярів засобами музики.

Ключові слова: етно-художня культура молодших школярів, художньо-творча діяльність, музична діяльність, дидактичні умови.

Шинкаренко В. В. Дидактические условия формирования этно-художественной культуры младших школьников средствами музыки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2014.

В диссертации исследуется проблема формирования этно-художественной культуры

младших школьников средствами музыки.

Этно-художественная культура личности рассматривается как отдельный культурный феномен, который занимает особое место в системе духовной культуры общества и отдельного человека; находится на пересечении художественной и этнической культур, приобретая при этом свои характерные черты в этно-художественной деятельности. Под этно-художественной культурой младшего школьника понимается сложное динамическое образование, фундамент и результат художественного и гражданского развития его личности, который определяет эмоционально-ценностное отношение и готовность к присвоению и приумножению народного художественного искусства и традиций, воплощенных в образцах художественной жизни украинского этноса.

Структуру этно-художественной культуры представлено через мотивационный, когнитивный, деятельностно-поведенческий и эмоционально-чувственный компоненты, определяющие в совокупности критерии ее сформированности – систему знаний в области народного искусства, эмоциональную восприимчивость этно-художественных ценностей, этно-музыкальный вкус, заинтересованность фольклорной деятельностью и увлеченность процессом этно-художественной деятельности.

Выявлены сущность и содержание процесса формирования этно-художественной культуры младших школьников средствами музыки. Определены возможности музыки в формировании этно-художественной культуры младших школьников в учебном процессе; описано ее духовно-творческую, эстетичную, информативно-познавательную, суггестивную, аксиологическую, эвристическую, мировоззренческо-воспитательную, социально-ориентационную, коммуникативную, регулятивную, гедонистическую, компенсаторную, катарсическую, а также ценностно-ориентационную, интегративную, духовно-творческую и культуротворческую функции. Названные функции музыки в классной и внеклассной работе реализуются через ряд дидактических средств формирования этно-художественной культуры младших школьников.

Обоснованы дидактические условия формирования этно-художественной культуры младших школьников: осуществление коррекции этно-художественных образов и приобретения знаний с украинского фольклора с использованием мультимедийных технологий; введение в учебный процесс дидактических игр с этно-художественным содержанием; активизация рефлексии этнокультурного опыта учеников; реализация межпредметных связей учебных предметов на этнохудожественной основе и их методическое обеспечение.

Создание в учебном процессе определенных дидактических условий обеспечивает разработанная научно целесообразная функционально-структурная модель формирования этнохудожественной культуры младших школьников средствами музыки. Модель включает: 1) определенные цели и задачи и соответствующие им результаты работы, которые ориентируются

на критерии сформированности этно-художественной культуры младших школьников средствами музыки; 2) методологические основы формирования этно-художественной культуры младших школьников средствами музыки – историко-культурологический; художественно-эстетический; личностно-деятельностный; комплексно-интегративный подходы, а также систему общих и специальных дидактических принципов; 3) содержательно-процессуальную составляющую, которая описывает содержательную основу, средства, методы, формы классной и внеурочной работы, технологии и логику формирования этно-художественной культуры.

В ходе исследования разработано программу опытно-экспериментальной работы, которая основывается на поэтапной реализации функционально-структурной модели при поддержке разработанных дидактических условий и доказано ее результативность.

На основе теоретической и опытно-экспериментальной работы разработано методическое обеспечение семинара-практикума для учителей и учебно-методическое пособие «Формирование этно-художественной культуры младших школьников средствами музыки», охватывающие содержание спецкурса «Уроки народоведения в начальной школе» и комплекс дидактических и методических материалов в помощь учителям начальной школы и эстетичной культуры относительно содержательной организации учебного процесса из формирование у младших школьников этно-художественной культуры средствами музыки.

Результаты исследования могут быть использованы в практике работы общеобразовательных школ, для содержательного наполнения урочной и внеурочной работы, организации кружков в заведениях внешкольного образования творческо-художественного направления.

Ключевые слова: этно-художественная культура младших школьников, художественно-творческая деятельность, музыкальная деятельность, дидактические условия.

Shynkarenko V. Didactic conditions of formation of ethno-artistic culture of the younger learners through music. – On the right of manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of pedagogical Sciences, specialty 13.00.09 – learning theory. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk national pedagogical university, Ministry of education and science of Ukraine. – Ternopil, 2014.

The dissertation investigates the problem of formation of ethno-artistic culture of the younger learners through music. Ethno-culture personality is considered as a synthesis of qualities, formed as a result of internalized cultural values, namely: emotional responses to ethno-artistic value; the fascination with the process of ethno-cultural activities; artistic aesthetic vision, ethno-musical taste; knowledge in the field of folk art; skill in folk activities.

The nature and content of the process of the formation of ethno-artistic culture of younger learners through music, peculiarities of formation and development of forms and methods of ethno-artistic cultural

education in schools are identified. Didactic conditions are identified and justified. Criteria of the formation of ethno-artistic culture of younger learners are defined. Scientifically appropriate functional and structural model of the formation of ethno-artistic culture of the younger learners through music is developed.

Key words: ethno-artistic culture of younger pupils, creative art activities, music activities, didactic conditions.

Підписано до друку 14.11.2014 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 07/12/2-9

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.